

vulvam matris, sed clausum matris uterum penetrando prodiit in lucem; ideoque hac lege non tenebatur; licet sponte sua illi se subjecerit eamque servaverit. Ita Cyrus Jerosol. Hom. de Occursu Domini, Hor-midas papa epist. I, cap. 5: quibus accedunt Matrius, Tirinus et alii.

Sunt interim aliqui, qui cum Jansenio sustinent, substantiam hujus praecepti simpliciter esse de offendis primogenitus matrum, quocumque demum modo, sive naturali, sive miraculo nati fuerint: quia totum mysterium latet in eo, quod essent primogeniti; ut patet ex y. 48, ubi Deus pro ratione illius praecepti addit: *Nam cum induratus essem Pharaon, et nollet eos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum, etc.*

Interim ad hoc commode responderi potest, quod ob eadem istorum primogenitorum non petat sibi Deus omne primogenitum, sed illud tantum quod lex exprimit. Sic, ut ait A Lapide, licet in Aegypto etiam feminæ cæsæ sint, Deus tamen ab Hebreis solos exigit masculos primo natos, ut dignior sexus Deo ducaretur.

Petes quomodo y. 17 dicatur, quod Deus non duxerit Israelitas per Philisthaem causa vitandum bellorum, cum et per viam deserti eis pugnandum fuerit contra Amalec; ut patet infra cap. XVII.

R. Quia illud prælrium fuit unico duntaxat certamine post 40 dies ab exitu ex Aegypto initum, et non tam Hebreorum armis, quam Dei singulari ope confectum est: si autem transiissent Hebrei per Philistinos, statim et assidue eis pugnandum fuisset cum inimicis bellicosissimi; tales enim erant Philistini. Adde quod bellum cum Amalec exsurrexit multis de-sertis jam peragrat; ut proinde tunc reditus in Aegyptum fuerit difficilior.

QUESTIO II. — AN RETINENDA SIT LECTIO NOSTRA, UBI y. 48 DICITUR: *Et armati ascenderunt filii Israel de terra Aegypti.*

Resp. Affirmative contra Calvinum, hic injuste carpentem (uti et in aliis locis sape solet) Vulgatam nostram.

Prob. Ea lectio retinenda est, quam non tantum tota Ecclesia catholica, sed et ipsimet rabbini et tota Judæorum synagoga tanquam veram et genuinam admittunt; atqui ut talem admittunt lectionem Vulgata nostræ; ergo, etc.

Prob. min. ex S. Hieron. qui epist. 425 ad Damasum Q. 2 agens de translatione hujus versus, ita scribit: *Aquila, qui non contentiosius, ut quidam putant, sed studiosius verbum interpretatur ad verbum, in eo loco ubi Septuaginta posuerunt; QUINTA AUTEM GENERATIONE ASCENDERUNT FILII ISRAEL DE TERRA AEGYPTI, ita transtulit: ET ARMATI ASCENDERUNT FILII ISRAEL DE TERRA AEGYPTI.* Et deinde nonnullis circa translationem LXX interiectis, tandem concludit:

Aquilam vero, ut in ceteris, et in hoc maxime loco proprie transtulisse, omnis Judæa conclamat, et synagogarum consonant universa subsellia, quod videlicet idem sermo, et eisdem litteris scriptus, diversas apud eos et voces et intelligentias habeat. Ergo lectionem Vulgatae nostræ tanquam veram et genuinam admittit tota Judæorum synagoga, eamque omnibus alias præfert S. Hieronymus.

Obj. I. Pro armati hebraice est *Chamuscim*, id est *quini et quini*. Ergo non potest verti: *armati*, sed cum Calvino verti debet: *dispositi*, ita ut tantum significetur modus et numerus in quolibet ordine proficiscentium, non autem quod sic dispositi arma gestarent.

R. Neg. conseq.; nam cum quini incendant in aie armati milites, hinc *Chamuscim* hic idem est quod *armati*, per metalepsim Hebreis usitatam; siquidem illud verbum hebraicum *Chamuscim*, aliquando pro voce latina *armati sumi*, patet ex consonantia aliorum locorum Scripturæ, ubi alter accipi non potest; ut Josue I, 14, et ibidem cap. IV, 12, ubi textus latius habet: *Fili quoque Ruben, et Gad et dimidia tribus Manasse, armati præcedebant fratres suos filios Israel sicut eis præceperat Moyses;* in hebreo loco *armati* ponitur *Chamuscim*, seu *quini*. Male igitur propter illud verbum hebraicum Calvinus reprehendit Vulgatam nostram; et quidem adversus omnium fere Hebreorum consensum: quod ultimum ipsem fateri non veretur.

Obj. II. Loco *armati* LXX posuerunt *quinta generatione*; ut constat ex præcitat. verbis S. Hieron., et conformiter ad LXX omnes fere antiqui patres legunt, ut ait Jansenius: ergo pro *Chamuscim* Vulgata nostra non videtur recte ponere *armati*.

R. Neg. conseq.; nam idem verbum hebraicum, imo et aliquando eadem sententia seu sermo, et eisdem litteris scriptus, non raro habet diversas significaciones seu intelligentias; ut liquet ex eis, quæ dicta sunt in cap. XLVII Gen. Q. II, et ex S. Hieron. loco supra cit. qui et ibidem, ut id confirmet, exempli causa unum tale verbum ponit. *Pastores et amatores*, ait, *eisdem litteris scribuntur, AIN, JOD, MEM: sed pastores ROIM, amatores leguntur REIM.* Diversitas autem illa oriatur ex eo, quod verba hebraica sine punctis posita, saepe sint ambigua, sive punctis appositis, juxta diversam punctuationem, diversa ex eodem verbo oriatur significatio. Cum igitur sine punctis scriperit Moyses, nihil prohibet dicere Spiritum S. ambigua voce hoc loco indicasse tria; scilicet 1. Quod quini et quini incenderent Hebrei de Aegypto, idque in sensu litterali proprio, et simul in sensu litterali figurati per metalepsim, quod armati incenderent, cum tali ordiné armis stipati milites soleant incendere. 2. Etiam in sensu litterali proprio eodem verbo indicatur, quod armati incenderent Hebrei, si loco *Chamuscim* legatur *Chatutsim*, id est armati vel succincti lumbos. 3. Retinendo τὸ *Chamuscim*, etiam in sensu litterali significatur, quod egressi sint *quinta* subintelligendo scilicet *generatione*, et ideo LXX loco

armati recte quoque posuerunt quinta generatione; et conformiter ad illos ita legerunt antiqui Patres. Quocirca S. P. Aug. Q. 50 in Exod. liberum relinquunt id intelligere vel de quinto centenario inchoato, *Et ideo quinta progenie, inquit, quia post quadringentos et triginta annos, scilicet a promissione Abraham facta computandos, ut monstratum est cap. XV Gen. Q. II: vel etiam id intelligi potest de generationibus hominum, scilicet ab ipso Jacob, qui intravit in Aegyptum, usque ad Moysen, qui cum populo egressus est.* Jacob enim primus, secundus Levi, tertius Caath, quartus Anram, quintus Moyses inventur. Ita ibidem S. Pater.

Etiam in tribu Juda, ut notat S. Hieron. supra cit., reperiuntur quinque generations ab ingressu in Aegyptum; nam per Phares, Hesron, Aram, Aminadab descendendo, quintus est Nahasson, dux tribus Iuda in deserto.

Obj. III. Hebrei in ingressu ex Aegypto nulla vindentur potuisse sibi arma comparare: nam Aegyptii, qui ipsos hucusque durissime affixerant, certo etiam arma ab ipsis abstulerant. Ergo non potest retineri lectio Vulgata nostræ.

R. Neg. ant.; nam esto lorici caruerit; aliis tamen armis instrui non erat ita difficile hominibus jam per multos dies ad egressum suspirantibus; præsertim circa finem ultimi anni, quando Aegyptii maximis plagiis affligebantur a Deo. Præterea unde patet aut liquet, quod Aegyptii arma ab Hebreis abstulerint? Id enim nullibi insinuat Scriptura, nec ex ullo capite probari posse videtur.

Inst. Cap. seq. dicitur, quod Hebrei videntes Pharaonem appropinquantem cum exercitu suo, timuerint valde; atqui non habuissent rationem timendi si armati fuissent; ergo, etc.

R. Neg. min., quia licet armati essent, tamen haec tenus minime in bello versati erant: et præterea apparatus curruum, equitum, etc., illis fortior apparabat, quam cui solo pedites possent resistere.

Obj. IV. Josephus, lib. II Antiq., cap. 6 et 7 negat Hebreos arma habuisse dum exiverunt Aegypto, sed ea demum illos accepisse asserit, quando aëstus et ventus, post demersum Pharaonem cum exercitu suo, arma Aegyptiorum in littus expulit. Idem asserit Philo.

R. Auctoritatem Josephi et Philonis, utpote hac in parte Scripturæ contrariam, nullius esse momenti, adeoque nec admittandam.

P. I, an columnæ nubis et ignis, in qua y. 21 Dominus præcedebat Hebreos ad ostendendam viam, fuerit duplex, an vero unica.

R. Communior sententia tenet, eam fuisse unicam entitatem seu in substantia, sed diversam officio; idque videtur colligi ex cap. XIV, 19 et 20, ubi de columnæ nubis et ignis dicitur, eam simul administrasse officium nubis tenebrosæ versus Aegyptios, lucis versus Hebreos, idque tota nocte. Rorsus id quoque erui videtur ex y. 24 mox cit. cap. ubi eadem vocatur, columnæ nubis et ignis, per quam respiens Dominus super castra Aegyptiorum, interfecit

exercitum eorum. Itaque eadem columnæ de die apparebat ut nubes, et de nocte ut ignis, quia nempe tunc ei splendor quasi ignis indebatur; unde et Num. IX, 15, de eadem dicitur: *Erat quasi species ignis.* Hoc est, non erat aliud quam lux et splendor mirificus noctu columnæ inditus, qui tota castra illuminabat instar lunæ vel solis: unde et *sol* vocatur Sap. XVIII, item *ardens*, id est flammea, non a calore, sed a colore.

P. 2, quandiu haec columnæ adfuerit Hebreis.

R. Totis 40 annis in deserto, usque ad mortem Moysis, cum nempe in proximo essent ut Jordanem trahicerent; nam tunc defecisse columnam, vel ex eo patet, quod in trajectione Jordanis jubeantur Hebrei non jam amplius columnam, via ducem aspicere et sequi, sed arcam a sacerdotibus bajulatam eminus præeuntem: cum alioquin longe facilis fuisset columnam ducem intueri et sequi quam arcam. Ita Abulensis, Serarius, etc. Hauserunt illi hanc opinionem suam ex S. P. Aug. Q. 3 in Josue. *De longe jussum est arcam præcedere, ut posset a populo videri...; ex hoc autem facto intelligendum est, quod columnæ illa nubis quæ solebat movendis castris signum dare et iter ostendere, jam recesserat, nec eis apparabat.*

CAPUT XIV.

Rex Pharaon cum exercitu suo insequitur Israelem: sed angelus in columnæ nubis medium sese interponit Hebreos inter et Aegyptios; Moyses virga dividit mare Rubrum, quod sicco vestigio transeunt Hebrei: Pharaon autem cum universo equitatu et curribus suis aquis involvitur.

QUESTIO PRIMA.—DE DIVISIONE ET TRANSITU MARIS RUBRI.

Postquam Israelites profecti essent de Socoth, et in tertia mansione castrametati essent in Etham in extremis finibus solitudinis, ut dicitur cap. præcitat., y. 20, hoc cap., y. 2, Moyses ex mandato Dei eis præcepit, ut reversi castrametarentur e regione Phihabirot, quæ est inter Magdalum et mare Rubrum contra Beelsephon. Itaque postquam ibidem in quarta mansione castrametati essent, levantes oculos videbant Pharaonem cum ingenti exercitu ad se approxinquantem, et timuerunt valde, ut dicitur hic y. 19: Moyses vero id videns, eos animavit dicens y. 13: *Nolite timere, state et videte magnalia Domini quæ facturus est hodie. Ipse enim pugnat pro vobis, et vos tacebitis;* y. 14. Id est, vos quiescetis otiose et jucunde, hanc Dei pro vobis pugnam et prælrium spectando.

y. 15: *Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Non est reprehensio, sed blanda consolatio, et ad spem futuri miraculi, nempe transitus maris Rubri, excitatio; quasi dicit, Non opus est ut amplius clames, quia suscepisti orationem tuam.*

Deus igitur magnalia et mirabilia sua ostensurus in transitu maris Rubri, dixit ad Moysen y. 16: *Tu autem eleva virginam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud.* In quæ verba S. P. Aug.: *Hæc,*

inquit, est *virga illa in qua fiebant mirabilia, quia modo dicitur esse Moysi, tunc autem fratris ejus fuisse dicebatur, quando per illam ipse operabatur; Q. 53 in Exod.*

¶ . 17 : *Ego autem induerab cor Aegyptiorum ut perseguantur vos; hoc est, adimare ipsi timorem, ut audacter in alcove maris sese immittant. Execucavit autem et obduravit eos Deus, objiciendo menit et oculis eorum Israëlitas sicco pede mare transuenientes.*

¶ . 19 : *Tollensque se angelus Dei (in columna nubis delitescens) qui precedebat castra Israel, abiit post eos; migrando cum columna nubis a fronte castrorum ad tergum, scilicet ad arcendos Aegyptios et turuados Hebreos. Ubi nota, quod licet columna hic sequeatur castra a tergo, tamen simul ex se radios quodam emitteret enim ante primam aciem, qui viam ostenderent Hebreis, qua pergerent ad mare Rubrum; proficisciens enim continuo Hebrei, uti jusserat Deus, i. 43.*

¶ . 20 : *Et erat nubes tenebrosa et illuminans noctem; eadem scilicet columna nubis media inter Hebreos et Aegyptios insequentes, posteriori sui parte, qua respiciebat Aegyptios, densior et latior erat, atque ideo tenebrosa, praepedibus ipsi aspectum et accessum ad Hebreos; anteriori vero sui parte, qua respiciebat Israëlitas, lucida erat et flammæ: siue quia et eadem nubes hic fungebatur officio columnæ nubis et ignis.*

¶ . 21 : *Cumque extendisset Moses manum super mare, abstulit illud Dominus flante voto velutinum et urente tota nocte (nimurum usque ad ingressum Hebreorum in mare) et verit in siccum. Quod ventus tantum innominus sit ad alcove maris lutosum exciscandum, divisio autem et suspensio aquarum utrumque in modum muri consistenter, angeli ministerio subito facta sit, tenet Monochius, A Lapide et nonnulli alii. Sed nihil vetat, angelum aquas dividisse tangam causam principalem, simul tamen usum ministerio venti, tangam cause instrumentali, prout frequentissimum videmus. Deinde ventis uti voluisse. Ita supra cap. X ventus adduxit et abduxit locustas, et num. XI adduxit coturnices.*

*Divesque est aqua. Tradunt Hebrei totus fuisse in mari vias, quot erant tribus Israel, ita ut per illas singula tribus seorsim transiret et hoc se adiuvasse a majoribus traditum, dicit Origenes et probat Epiphanius. In ejus opinioni subsidium adduci solet illud psal. CXXXV, 15 : *Qui divisit mare Rubrum in divisiones.**

Sed omnino incerta est haec traditio de divisione maris in 12 semitas, eamque fabulosam vocat Theod.; et eo loco psal. vox *divisiones* significat duo latera mari divisi, inter quae via patebat Hebreis; quo sensu loquuntur Scriptura, Ierem. XXXIV, 18 : *Viam quem considerant in duas partes, et transierunt inter divisiones ejus.*

Mirum sane, quod illa miraculi circumstantia, si revera configisset, neque hic in descriptione historicâ fuissent expressa, neque cap. seq. in carmine eucha-

ristico rei tam notabilis mentio à Moyse facta fuisset. Liber etiam Sap. qui multa supplet, que Moyse tacite transferat, nosquam meminit plurim viarum, sed unius tantum; ut patet ex cap. XIV, 5 : *Deditis in mari eam, et inter fluctus sentiam firmissimam. Similia habentur ibid. cap., X, 17.*

Atamen infirmum videtur argumentum, quod contendit, si divisi fuissent Hebreorum exercitus, etiam columnam nubis debuisse divisam esse in duo, decim columnas : nam, ut bene reflectit Marius, potuisse facile una columna omnibus viis prælucere, non minus quam in hac sentientia prælucifer uni via latissime et amplissime, necesse est enim in omni sententia ponere vastissimum mari hiatum; per quem tota centena hominum et jumentorum milia tam brevi spatio transierunt. Etenim quando corpus, quod lucet, fertur supra spatium in quo lucet, nihil refert ad luminis delationem, sive in eo spatio sint quedam corpora opaca a se mutuo diffusa, sive non, ut patet in divisione luminis solaris. Ita Marius,

¶ . 22 : *Et ingressi sunt filii Israel (duo Moyse per medium sicci mari). Transitus Israëlitorum per mare Rubrum typus est evidenter liberatio nostrae per aquas baptismi. Et hinc S. P. Aug. in psal. LXIII sit : *Liberatur populus ab Aegyptiis per Moysen, liberatur populus a preterita vita peccatorum per Dominum nostrum Jesum Christum : transit populus ille per mare Rubrum, iste per baptismum ; moriuntur in mari Rubro omnes iuncti populi illius, moriuntur in baptismis omnia peccata nostra. Similia etiam habet Tract. 13 in Joan.**

QUESTIO II. — UTRUM REVERA HEBREI A LITORE EGYPTI AD OPPONITUM LITTUS, MEDIAS INTER MARIS RUBRI AQUAS PERVENERINT.

Negant id plurimi Hebreorum doctores, et cum eis D. Thom. in cap. X Epist. I ad Cor., item Abulensis ac Burgensis, putantque filios Israel in hoc transitu fecisse semicirculum, scilicet circuere eos monte sive scopulos deserti Ethan, qui directam in Chanaon iter per terram impediabant, et in mare Rubrum procurabant; ita ut per mare circumgressi sint hos scopulos, ac reflexo itinere redierint ad idem littus, Aegyptum spectans, per quod ingressi fuerant mare, licet non ad eundem littorium locum. Verum

R. et dico cum A. Lapide, Torniello, Frassen, Natale Alexandro aliisque communiter, quod revera passim exprimitur in charis geographicis Terra sancte, in quibus ad designandum iter filiorum Israel per mare Rubrum, notatur linea recta, non semicircularis.

Prob. I ex Num. XXXIII, § . 8, ubi sic legimus : *Profectique de Phaiakiroth, transierunt per medium mare in solitudinem. Et Epist. I ad Cor., cap. X, 1, de Israelitis verba faciens Apost. ait : Omnes mare transierunt. Et ab Heb. XI, fidem antiquorum justorum commendans et Hebreis inculcans, § . 29 rursus ita*

scribit : *Fide (filii Israel) transierunt mare Rubrum, Atqui progressus, quem adstruunt opposita sententia, non potest dici verus transitus, sed appellari debet circuitus; ergo, etc.*

Prob. non. Si quis circa Ostendam ingredetur mare, et per viam semicircularem egredetur prope Dunkercam, redeundo ad idem littus Flandricum, talis non posset dici transivisse seu trajeccisse mare, quod medius inter Angliam et Flandriam; ergo nec Israëlitæ possunt dic transivisse mare Rubrum, quod mediat in ter Aegyptum et Asiam, si illud tantummodo circumgressus sint, redeundo ad idem littus Aegyptiacum. Necessarii igitur dicendum videtur, quod ex litore Aegyptiaco pervenerint ad oppositum littus Arabicum, ut tempore velutin jaceat prædictum Scriptura verba : et adhuc clarius et manifestius ad hoc asservendū videtur cogere lib. Sap. cap. X, 18, ubi saeculari textus non habet : *circumdat, sed, TRANSIVIT illos per mare Rubrum, et transiit illos per aquam nimiam.*

Prob. II. Quia hanc sententiam manifestis terminis tradit. Greg. Nyssenii lib. de Vita Moyseis, *Tunc summis ille vir omnibus [inquit] divinitus mouitus ad littus descendit, mareque Rubrum virgo percussit, et subito, ut in vitro facta scissura, facile et ex altera parte in alteram percutit : his ita Aegyptia virgo in eum oppositam ripam, huc aitque hinc cedentibus aquis, scissura percutit. Itaque facta per medium petragem illuc, utraque ex parte undis aquarum quasi marii consistentes, ingreditur. Similiter etiam loquitur Autor Serm. 89 de Temp. : *Cum statim diuina jassa virgo ita rumpit mare, et diebus undis freli, arcana et maris secreta declarat unda, et erigunt in cumulum pelagus, et chimate recto via porrigitur, ubi populus Domini mirabiliter gradiretur. His quoque subserbit Gregorius Turonensis lib. II Hist., cap. X, dicens : In littus illud, quod est contra montem Sina, illesis prorsus, denseris Aegyptiis, Moyse dixit transgrediantur.**

Prob. VIII. Quia emendat sententiam, si non omnino efficax, saltem congruentem confirmat ratio. Etenim, ut observant geographi, transitus a littore Aegyptiaco ad oppositum littus Arabicum videtur hic fuisse necessarius, ut Hebrei ex Aegypto vearentur in montem Sinai : nam licet ex Iramesse in Sina pedestris via sit directa, que ad latum relinquit mare Rubrum; tamen via hæc (uti ex tabulis Adrichomii, pag. 116, ac aliis chartis geographicis patet) rupibus undique in longum et latum ita est obiecta, ac adeo prærupta, ut ingens illi exercitus Hebreorum per illam transire non poterit; sed, Deo duce, flexerit ad mare Rubrum.

Itaque quemadmodum, dum post transiit Maris Rubri ex quinta mansione in Mara Israelitæ perrexerunt versus montem Sinai, Deus eos non deduxit per viam directam (qua nempè hæc rupibus obiecta, et omnino prærupta est), sed per columnam nubis et ignis monstravit eis viam lateralem, seu deflectentem versus mare Rubrum, ex qua ascenderunt in Sin, Daphna, et Alus, ac inde in Raphidion et Sina; ita nec pariter videtur eos deduxisse per viam, quæ est

circa extremitatem maris Rubri (uti asserit sententia opposita), quia, ut ex iam dictis patet, hæc quoque rupibus undique obiecta ac prærupta est.

SOLVENTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Verba Scripturae Prob. I allata eaque in opposita sententia, ac in nostra verificari possunt; ergo ex illis non evincitur, quod, Hebrei ex littore aegyptiaco pervenierint ad littus arabicum.

Prob. ant. quia ei transire aperte de via semicirculare, ac de reatu aliquando intelligi constat ex Exod. XII, 23, ubi de angelo percussore, totam utique Aegyptum circumveniente, dicitur : *Transiit Dominus per egyptios : ei Deut. I, 19, dicunt filii Israel : Transiit per eum. Atqui transiit hic per eum non sicut per viam rectam, sed per varios et ferre continuos semicirculos : ergo, etc.*

R. Neg. ant. et maj. prob. atque ad verba ex Exodo allata dico, etiam hinc transmissio. sed non concessio, quod verba illa intelligantur de immediato percussore secundum angelum, inde nihil sequi; quia nimur angelus percussionsis per transibas domos Hebreorum, et plateas civitatum Aegypti, ut de una extremitate pervenierint ad alteram oppositam. Similiter etiam rem repondeo ad id quod objectum est ex cap. I Deut.; nam et filii Israel eremum illam, que est inter montem Sinai et Cadesbarne, ita pertransierunt, ut de una extremitate pervenierint ad alteram oppositam, siquidem dum transiuerant viam monitis Amorrhæi, erant in extremitate istius eremii; adeoque non est mihi, quod dicant se transiisse per eum. Licit igitur transire etiam possit intelligi de via semicirculare, modo quod perveniet de una extremitate ad alteram oppositam; unusquisque tamen intelligi potest de illa via semicirculare, qua quis reddit, v.g., ad eundem portum, ad idem littus, etc., quamvis non ad eundem littoris locum, qualem viam semicircularem supponuntur in mari Rubro fascisse Hebrei, justa opinionem oppositam. Unde etiam et ipsa Scriptura, dum de talis via semicirculare agit, illam non vocat transiit, sed circuitus; ut patet ex Deut. II, 1, ubi ita habeat : *Venimus in solitudinem quæ ducit ad mare Rubrum, et circumvenimus montem Seir longo tempore. Præterea nec verum est, quod per viam semicircularem Israelite transiuerint præstatim eum, dum profecti sunt ex monte Sinai in Rethem et Cadesbarne : siquidem via hæc, licet non nihil inflexa sit, tamen potius recta quam semicirculare dicenda videatur; ut videlicet est in Tabulis Adrichomii, ceterisque chartis geographicis.*

Obj. II. Priusquam in rarent mare Rubrum, in terra mansio castrametati sunt in deserto Ethan; ut liquet ex cap. præced. § . 20, ubi dicitur : *Profecti de Socoth castrametati sunt in Ethan in extremis finibus solitudinis. Idem patet Num. XXXII, 6 : atqui post transiit maris inventi sunt in eodem deserto; ut patet cit. cap. Num. § . 8 : Transiit per mare in solitudinem, et ambulantes tribus diebus per desertum Ethan, castrametati sunt in Mara. Ergo non videantur perrexisse in littus oppositum, sed, semi-*

circulo facto, in idem litus et desertum redierunt.
R. Neg. conseq., quia desertum Etham, cum sit vastissimum, extendit se tam cis quam ultra mare Rubrum, ejusque angustias in se complectitur, per quas scilicet filii Israel transiverunt. Non mirum igitur, quod tam post, quam ante transitum, inventi sint in eodem deserto, licet non in eadem deserti parte. Quod autem jam dictum desertum tam vastum sit, ut non tantum ad litus ægyptiacum, sed etiam ad oppositum litus arabicum se extendat.

Prob. I. Quia ex præcitat. textu Num. constat, quod Israelitæ, postquam transivissent illud desertum, castrametati sint in Mara; ergo extendit se usque Mara, nam si eo usque se non extenderet, post iter trium dierum per Etham confectum, in Mara non venisset, quandoquidem adhuc alia loca ipsis perambulanda restassent. Jam autem certum est, quod Mara (habito respectu ad terram Ægypti) non eis sed ultra mare Rubrum sita sit; ergo desertum Etham non tantum cis, id est ad litus ægyptiacum, sed etiam ultra, seu ad oppositum litus arabicum se extendat.

Prob. II. Desertum istud, quod Num. XXXIII vocatur Etham, hic cap. XV appellatur Sur: dicitur enim y. 22: *Tulit autem Moyses Israel de mari Rubro, et egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non inveniebant aquam.*

Unde etiam et S. Hieron. epist. 127, mansione 5, idem desertus appellat Sur et Etham: *Egressis inquit, de mari Rubro, occurrit eremus Sur, que et solitudo ETHAM dicitur.* Atqui desertum Sur situm est prope litus arabicum; ergo, etc.

Prob. min., nedum ex omnibus chartis geographicis, que Sur ex parte littoris arabici ponunt, sed etiam ex ipsa Scriptura, que solitudinem Sur non dicit esse sitam in extremitate Ægypti, sed prope litus arabicum, seu e regione aut ex adverso Ægypti. Etenim Gen. XXV, 18, de Ismaele dicitur: *Habitavit ab Hevila usque Sur, que respicit Ægyptum.*

Et I Reg. XV, 7, legitur: *Percusit Saul Amalec ab Hevila, donec venias ad Sur, que est in regione Ægypti.* Certum igitur videtur, quod præfatum desertum adeo vastum sit, ut etiam ad litus arabicum se extenda, imo quod major ejus pars in extremitate Arabiae Petreea sita sit; nam situm videtur Scriptura designare a majori vel principaliori parte. Itaque ex iam dictis

Collige in nostra sententia quoque verissimum esse, quod Israelitæ post transitum maris Rubri ambulaverint per desertum Etham seu Sur, ac consequenter quod præmemoratum argumentum (in quo maxime se fundat opinio opposita) nobis nullatenus obsit. Quinquo quod plus est, si res bene inspicatur, ex prædicto loco Num. XXXIII collato cum y. 22, cap. XV hujus libri, videtur optimum posse formari argumentum pro nobis, hoc scilicet modo: Israelitæ post transitum maris Rubri venerunt in desertum Etham, quod et Sur appellatur; atqui, ut probatum est ex c. XXV Gen. et cap. XV lib. I. Reg., desertum Sur situm est prope litus arabicum; ergo Israelitæ in mari Rubro non fecerunt semicirculum, sed recta via ex

littore ægyptiaco pervenerunt ad litus arabicum. Inst. Quamvis in nostra sententia verificari posse videatur, quod Israelite post transitum maris Rubri venerint in desertum Etham, tamen verificari nequit, quod tribus diebus per illud desertum ambulaverint, antequam venerint in Mara: siquidem Mara a mari Rubro, iuxta chartas Adrichomii, vix distat tribus leucis.

R. Neg. assumpt.; nam juxta easdem chartas Alus a Sin etiam tantum distat tribus circiter leucis; et tamen certum est, quod ad minus impenderint duos dies, antequam ex Sin venerint in Alus. Si igitur tantum temporis impenderint, ut ex Sin venirent in Alus, quid implicat, quominus post transitum maris tribus diebus ambulaverint per desertum Etham, antequam venerint in Mara, præsternum cum undique quererent aquam, et nunquam procederent nisi ad motum columnæ nubis?

Obj. III. Quando Israelitæ exiverunt e mari Rubro, viderunt Ægyptiorum cadavera circa litus, in quo ipsi stabant, ejecta, ut dicitur hoc cap. y. 31: atque Ægyptii non tam profunde ingressi fuerant mare, ut in adversum litus ejici possent; ergo, etc.

R. Neg. min.; nam, ut hic dicitur y. 23, *Persequentes Ægypti ingressi sunt post eos, et omnis equitatus Pharaonis, currus ejus et equites, per medium maris.* Quidni ergo dicamus, quod priusquam Dominus interfeceret partem exercitus eorum et subverteret rotas curruum, jam inde transivissent per medium? Deinde, ut dicitur y. 27, *fugientibus Ægyptiis occurrerunt aquæ.* Fugere autem non est tenere eamdem viam, quam tenuit hostis qui fugitur, sed est tenere viam oppositam. Constat igitur, quod Ægyptii, volentes fugere Hebreos, regressi sint per eamdem viam, per quam eos insecuri erant, et consequenter quod mare valde profunde ingressi fuerint.

Dicendum ergo videtur, quod ubi exercitus Pharaonis jam esset in medio maris alveo, niterenturque milites ulterius persequi Hebreos, Dominus interficerit partem exercitus Ægyptiorum, ac rotas curruum subverterit: tumque ipsi dixerunt hic y. 25: *Fugimus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* Putabant ergo sibi tunc adhuc patere viam fuga, nimis eamdem per quam eo venerant, quia nempe aquæ, quæ utrimque ut muri stabant, nondum jungabantur. Sed in eo decepti sunt, siquidem postquam, y. 27, Moyses ex mandato Dei extendisset manum super mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum: *fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, et involvit eos Dominus in mediis fluctibus.* Haec autem aquæ, utpote Ægyptiis occurrentes, facile potuerunt cadavera eorum in litus arabicum ejicere; et sic non mirum est, quod Hebrei, postquam exiverunt mari, cadavera Ægyptiorum in littore viderint.

Addit insuper A Lapide, dubium non esse, quin angelus sive per se, sive per ventum, sive per aquas maris cadavera Ægyptiorum impulerit in litus adversum, in quo erant Hebrei, idque ad majorem Hebreorum exultationem et consolationem; utque ipsi hostibus spolia detrahere, iisque se ditare possent.

Obj. IV. Verisimile non appareat, tantillo tempore (scilicet quatuor aut quinque horarum) potuisse Hebreos cum armentis, mulieribus et parvulis tantum spatium confidere, ut ab uno maris littore ad aliud pervenerint: nam mare rubrum communis topographorum attestatione 25 leucarum trajectum habet.

R. Neg. assumpt.; quia etsi tanta sit ejus latitudo in medio, in ipsa tamen extremitate, seu lingua maris, ubi Hebrei transiverunt, non est nisi sex milliarum horariorum; ut tradit Adrichomius in descriptione deserti Pharan. Itaque cum Hebrei statim a media nocte verisimiliter mare ingredi coeparent, et sub auroram in litus adversum penetrarint, angelo eos roborante ac incitante; neconon Deo vires præbent ad accelerandum, una noctis parte spatium sex leucarum confidere eis non fuit impossibile. Addit quod hoc argumentum etiam solvi debeat ab opposite sententia patronis; nam via semicircularis, quam ipsi statuunt, juxta chartas geographicas ad minus est tam longa, quam illa recta, quam nos statuimus ab uno littore ad aliud. Quinimo, cum in ipsorum sententia via semicircularis in latitudine ad summum complecti possit spatium 2 circiter leucarum, unice contra eam jam memoratum argumentum objici posse videtur; nullatenus vero contra nostram, quandoquidem juxta hanc via potuerit esse latissima.

Obj. V. In exercitu Pharaonis, qui Hebreos insecurus est per mare Rubrum, juxta Josephum lib. II. Antiq. cap. VI, fuerunt ducenta millia pedium scutatorum, et quinquaginta millia equitum. Et apud Eusebium lib. IX de Preparatione cap. XXVIII leguntur fuisse decies centena millia. Atqui impossibile videtur, ut tantus hominum numerus insecurus sit Hebreos usque ad medium maris, quandoquidem spatium illud nimis exiguum sit, ut tam copiosam populi multitudinem complectatur; erge, etc.

R. Neg. min. nam, cum secundum supra dicta, via maris potuerit esse, imo et verisimiliter fuerit latissima, nihil obest, quominus adeo copiosus Ægyptiorum numerus usque ad medium maris et Hebreos insecurus fuerit, neconon occurrentibus et revertentibus aquis, usque ad unum quoque submersus fuerit. Unde hoc argumentum rursus ad summum potest urgari contra oppositam sententiam, in qua cum via quoad longitudinem, juxta chartas geographicas, vix major possit, et quoad latitudinem multo minor statui debeat, quam in nostra, non adeo facile concipi posse videtur, quomodo tantus Ægyptiorum numerus, usque ad unum, Hebreos per mare insequi, et occurrentibus ac revertentibus aquis submergi potuerit.

CAPUT XV.

Hebrei, præcincte Moyse, canunt epinicum Deo, ejus magnificantiam et potentiam celebrantes ob tam felicem maris transitum, et hostilis exercitus submersiōnem; idem facit Maria cum feminis. Israelitæ veniunt in Mara, ubi Moyses amaras aquas vertit in dulces. Inde pergunt in Elim.

S. S. XXVI.

QUESTIO PRIMA. — DE CARMINE, QUOD PRO PARTA VICTORIA CECINIT MOYES CUM FILIIS ISRAEL.

Hebrei stupentes (ait Philo lib. I de vita Moysis) quod prodigiosam insperatamque victoriam nacti essent sine sanguine, et videntes hostem momento temporis deletum, duos choros, alterum virorum, mulierum alterum, stauerunt in littore, cecineruntque Deo hymnos gratulatorios, præcincte carmen viris Moyse, sorore vero huic mulieribus. Itaque

y. 1: *Tunc cecinit Moyses et filii Israel carmen hoc Domino.* Philo arbitratur viros et feminas e diverso stantes alternos versus cecinisse: Jansenius vero ex y. 20 et 21 eruit, quod Moyses et viri cecinerint hic totum hymnum seorsim a feminis, et postea feminæ seorsim a viris: idecirco enim dicitur Maria egressa, quasi secedens a viris, et post eam omnes mulieres.

Et dixerunt: *Cantemus Domino, id est ad laudem Domini.* In hebreo habetur *cantabo;* nam Moyses hoc canticum (quod versibus hexametris conscriptum assedit Josephus) Spiritu S. suggestente composuit nomine suo et suorum. *Glorioso enim magnificatus est,* id est magnum se ostendit, dum *equum et ascensorem (Pharaonem cum universo equitatu suo) dejecit in mare.*

y. 2: *Fortitudo mea* (quasi dicat, Non nostræ fortitudini, sed divinæ hæc adscribenda est victoria) et *laus mea Dominus,* id est, argumentum et materia laudis mee.

y. 7: *Misisti iram tuam* (id est effectum ire, scilicet ignem, fulmina et tempestates) *qua devoravit eos sicut stipulam;* dum videlicet, ut dicitur cap. præced.

y. 24, respiciens Dominus interfecit exercitum, id est, per synecdochem, partem exercitus; nam alia pars hac cœlesti suorum strage territa, dum fugam parat, ab aquis recurrentibus absorpta est.

y. 40: *Flavit spiritus tuus.* Quamvis plerique hic intelligent potentiam ultionis divinæ, aut ventum validum, qui, respiciente angelo per nubem super casta Ægyptiorum, cum fulmine et tempestate simul erupit; non incongrue tamen S. Ambros. lib. III. de Spiritu S. cap. 2, S. Basilius in cap. 8 Isaiae intelligent Spiritum S. quemadmodum et y. 8, ubi dicitur: *Et in spiritu furoris tui congregata sunt aquæ.* Atque haec est pariter expositio S. P. Aug. Q. 55 in Exod. ubi dicit: *Meminerimus autem spiritum Dei non solum ad beneficia, verum etiam ad vindictam commorari... unde significatur propter diversas operationes et effectus Spiritus Dei dissimiliter appellari, cum sit unus atque idem ille duxtaxat, qui etiam Spiritus sanctus in unitate Trinitatis accipitur.*

y. 12: *Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra.* Juxta S. P. Aug. Q. 154 in Exod., terra pro aqua nimis est posita, tota quippe pars ista extrema vel *infima mundi* (scilicet globus terraqueus) *terrae nomine censemur.* Ita interpretes communiter alveum maris hic intelligunt; quamvis Vatablus Ægyptios terræ hiatu absorptos velit.

y. 13: *Dux fuisti in misericordia tua populo... et portasti eum in fortitudine tua ad habitaculum sanctum*

(Treize.)